

Sukupuolinäkökulma YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen

TAVOITE: Antaa tietoa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta vanhempainilloissa sekä henkilökunnan kesken.

TARVIKKEET: muistiinpanovälineet, tila jossa osallistujat voidaan jakaa pienryhmiin

ARVIOITU AIKA: n. 1–1,5h

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on yksi tärkeimmistä kulmakivistä kaikessa lapsiin ja nuoriin liittyvässä keskustelussa. Se koskee kaikkea lainsäädännöstä, kehitysohjelmista ja koulutuksesta viranomaisten vastuuseen asti, sekä kaikkia niitä tilanteita, joissa lapsiasiaivaltuutettu on mukana valvomassa, että lasten oikeuksia kunnioitetaan.

Lapsen oikeuksien sopimusta voi käyttää pohjana ja perusteluna sille, miksi sukupuolten tasa-arvoa edistävää työtä tehdään. Esimerkiksi vanhempainillassa sopimusta voi käyttää tukena esiteltäessä tasa-arvotyötä.

Tasa-arvo on tärkeä osa lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. Sopimuksen artikla voidaan lukea sukupuolinäkökulmasta, jolloin tulee näkyväksi, kuinka tasa-arvotyö ja lapsen oikeuksien sopimus tukevat toisiaan. Voidaan myös havaita, että lasten oikeuksia rikotaan silloin, kun asetetaan lapselle sukupuolisidonnaisia odotuksia, toiveita tai vaatimuksia, sekä silloin kun lapset kohdataan eri tavoilla sukupuolesta riippuen. Yksi tapa aloittaa keskustelu on pohtia, mitä lapsen oikeuksien peruseriaatteen konkreettisesti tarkoittavat koulun arjessa, kotona ja kodin ja koulun välisessä yhteistyössä.

VINKKI: Voit tutustua sopimukseen lapsiasiaivaltuutetun [verkkosivuilta](#). Valtuutetulta voi myös tilata sopimuksen esitteen. Sopimus löytyy myös tiivistettynä [Unicefin sivuilta](#). Sopimuksesta löytyy lisäksi laajempaa tietoa [Unicefin sivuilta](#), joka on myös toiminut lähteenä tässä materiaalissa.

Lapsen oikeuksien sopimuksen esittely henkilökunnan kesken tai vanhempainillalla

Kerro lyhyesti lapsen oikeuksien sopimuksesta:

- vapaaehtoisuuteen perustava sopimus, jonka Suomi on allekirjoittanut
- koskee kaikkia maailman alle 18-vuotiaita lapsia
- lapsi on ihminen, jolla on täysvaltaiset oikeudet ja joka tarvitsee erityistä huolenpitoa.

Lasten oikeuksien sopimus koostuu neljästä perusperiaatteesta:

2 artikla: Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle.

3 artikla: Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.

6 artikla: Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle.

12 artikla: Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon ja niitä on kunnioitettava lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Nämä neljä periaatetta tulisi pitää mielessä muita sopimuksen kohtia lukiessa ja pohtiessa. Sama koskee myös kouluissa tehtävää työtä.

Keskustelu sopimuksen pääperiaatteista ja tasa-arvosta koulun toiminnassa

Keskustelu voidaan toteuttaa esimerkiksi seuraavalla tavalla:

- Jaa henkilökunta/huoltajat neljään ryhmään. Jos osallistujia on niin paljon, että ryhmiä tulee enemmän kuin neljä, jotkut ryhmät saavat saman artiklan.
- Jaa jokaiselle ryhmälle kopiot artikloista. Artiklat löytyvät ohjeiden jälkeen. Voit halutessasi laittaa myös lopussa olevan kommentin mukaan.
- Ryhmien tehtävä on pohtia 10 minuutin ajan, mitkä koulun/kodin säännöistä ja rutiineista tai kodin ja koulun välisen yhteistyön rakenteista tukevat artiklan toteutumista. Heidän tulee myös pohtia, miten perusperiaatteita voisi konkreettisesti vahvistaa niin kotona kuin koulussakin ja mitä tarvitaan, jotta tämä olisi mahdollista (esim. resursseja, uusia rutiineja, keskustelutilaisuuksia jne.). Apusanoja voidaan kirjoittaa ylös isolle paperille.
- Ryhmät esittelevät vuorotellen ajatuksensa muille ryhmille ja muistiinpanot ripustetaan nähtäville esityksen jälkeen.
- Esitysten jälkeen keskustellaan yhdessä, millaisia ajatuksia aiheesta heräsi ja miten perusperiaatteita voidaan vahvistaa konkreettisesti.

Seuraavaksi esitellään sopimuksen peruseräatteen sekä alkuperäisinä että lyhennelminä tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulmasta tehdyillä kommentteilla varustettuna.

2 artikla: Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.

1. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.
2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaakseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin.

Kommentti: Sukupuoli ja käsitykset sukupuolesta vaikuttavat meihin kaikkiin tavalla tai toisella. Tämä koskee myös lasta. Se koskee myös lasta; sukupuoli pannaan merkkeille riippumatta siitä, mitä muita ominaisuuksia lapsella on. Tämä tarkoittaa sitä, että emme voi olla välittämättä sukupuolesta, vaan meidän tulee pohtia, millaisen merkityksen lapsen sukupuoli saa koulussa.

3 artikla: Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.

1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimiä toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
2. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkimään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.
3. Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

Kommentti: Lapsen edun huomioiminen tarkoittaa, että lapsen näkökanta otetaan huomioon erilaisissa häntä koskevissa päätöksissä. Koulussa sellaiset päätökset voivat koskea esimerkiksi lintsaamisesta aiheutuvia seuraamuksia tai oppilaiden keskinäisiin kiistoihin puuttumista. Päätökset pitää tehdä niin, että lopputuloksessa lapsen paras on etusijalla. Kouluissa tehdyt tutkimukset osoittavat, että tytöt eivät tule usein kuulluiksi kertoessaan kiusaamisesta ja että pojat, joita pidetään rauhattomina, eivät saa helposti apua joutuessaan itse kiusatuiksi. On tärkeää suhtautua vakavasti kaikkien lasten kertomuksiin.

6 artikla: Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle.

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään.
2. Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.

Kommentti: Tasa-arvoa edistävä työ myötävaikuttaa osaltaan siihen, että me voimme suurissa määrin tukea lasten ja nuorten kehitystä tarjoamalla useita erilaisia mahdollisuuksia. Lapset saavat myös mahdollisuuden tutkia rauhassa, millainen sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu heille sopii. Eurooppalaisen instanssin FRA:n toteuttaman kyselyn mukaan, transsukupuoliset oppilaat kokevat muita enemmän syrjintää ja ulkopuolisuuden kokemusta koulussa¹. Vuoden

¹ FRA. European union agency for fundamental rights (2020). A long way to go for LGBTI equality.

2019 Kouluterveyskyselyn mukaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokivat kouluympäristön puutteelliseksi ja turvattomaksi useammin kuin muut nuoret. Kyselyn perusteella erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kertoivat muita nuoria useammin kokeneensa koulukiusaamista ja fyysistä uhkaa². Lasten ja nuorten tulevaisuuden kannalta on erittäin tärkeää tehdä ennaltaehkäisevää työtä, jotta he tuntevat kelpaavansa sellaisina kuin ovat.

Erilaisia elämää loukkaavia ja uhkaavia rikoksia voidaan myös liittää tähän artiklaan (tarkemmin näitä käsitellään mm. 19, 34 ja 36 artikloissa). Perheväkivalta, seksuaalirikokset ja erilaiset hoidolliset laiminlyönnit vaativat ammattitaitoa ja toimivaa yhteistyötä sosiaaliviranomaisten kanssa. On hyödyllistä kuulla asiantuntijoita eri tahoilta, jotta koulun henkilökunta tietää, mitä velvollisuuksia ja mahdollisuuksia heillä on ja että he osaavat tarvittaessa puuttua ajoissa lapsen parasta uhkaavaan tilanteeseen.

12 artikla: Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
2. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

Kommentti: Tasa-arvotyöskentely saa uutta arvoa, kun lasten ja nuorten ajatuksia ja mielteitä kuullaan sukupuolta ja tasa-arvoa koskevissa kysymyksissä. Lähtökohtana tasa-arvotyössä on ottaa lapset ja nuoret mukaan tasa-arvosuunnitelman laatimiseen ja kartoituksen kysymysten luomiseen. Lasten ja nuorten mielipiteitä tulee kuulla myös silloin, kun kunnassa tehdään koulua koskevia päätöksiä. Etenkin silloin, kun päätökset voivat vaikuttaa negatiivisesti lapsiin, kuten ryhmäkokojen suurentamiseen tai kiinteistön homeongelmiin liittyvissä asioissa.

² Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Mieliala huolettaa yli puolta sateenkaarinuorista – moni jää ilman tarvitsemaansa tukea (2020) <https://thl.fi/fi/-/mieliala-huolettaa-yli-puolta-sateenkaarinuorista-moni-jaa-ilman-tarvitsemaansa-tukea>